

92.42), o sigui 'entre el goig hi ficaré d'amagat celiandre per aprensió (o temença) de la traïdora genteta (tot i que me'l fan pagar car)'. La «carga de *celiandre*» és ja un dels articles que pagaven drets segons la Lleuda de Cotlliure de 1249. Forma que ha restat generalment dominant, amb llus variants: «manna del cel, que ere axí com grans de *celiendre* --- puyes que podien haver viandes ,cessà la manna ---», St. Vicent F. (*Quaresma*, 292.98), variant en *-endre* potser deguda a la influència de noms de planta com *rhododendron* o *scholopendrium*; avui encara en ús: Mestre i Noè, c. 1910, extreia d'un receptari de pastes tortosines, la dels *Cócs en sucre*: «mitja lliura de creixent; una tassa de vi blanc; una màquila d'oli, dos parells d'ous --- amb un pessic de matafaluga, *sal-liendra*, sal i canella trida; --- se pasta amb la farina necessària, fins que tot està ben amassonat ---» (*Giripigues Tort.*, 210).

Però la forma terminada en *-andre* era la coneguda generalment. I es tractava d'un nom d'herba ben divulgat, perquè amb ell es feien preparats estimats pels llaminers: «si mengé res de cullera, he ginestada, avellanat o pinyonada, *celiandrát* o arròs ab sucre e ab let d'amelles», Eiximenis (*Terç*, *NCL*. vi, 51); «de certa part / l'humit <de les menstruoses> si-t toca / la mort te floc / com a 'Lexandre: / quin *celiandre* / per a lonch ús!», JRoig (*Spill*, v. 9726); «*saliandre*: coriandrum», OPou (*ThPu.*, 47a). Vet aquí el que enllamina: «torrons --- confits de *saliandre*: coriandri grana saccharo incrustata». Formes més o menys semblants es troben fora dels límits catalans: en castellà, encara que la forma *culantro* hi predomina, hi ha tanmateix un *celiandro* en un text de Lope de Vega i *cilantro* en un de 1680; i, sobretot un b. ll. *cilian-drum* figura c. 1400 en el *Gloss.* de l'Escorial.

Entre les formes dels parlars judeo-romànics, figuren el judeo-castellà *culantro* i judeo-italià *colliandro*, però d'altra banda, el judeo-occità deia *çaliandra*, i el judeo-català *çaliandre*, i d'una forma com aquestes, de la qual s'hauria llevat ç- creient que contenia l'article ç' (IPSE) venien les formes judeo-franceses *aillendre*, *alhendra*: Blondheim, *Rom.* XLIX, 38; *AlcM* dóna un cas de la forma *ceriandrè*, encara no dissimilada, en un text del S. xv. Per a la resta de la documentació romànica i per a indagacions etimològiques, vegeu DCEC, s. v. *culantro* (I, 978-9). En castellà el mot servà amb poc canvi sobretot la inicial co-, si bé sovint alterant-hi *-dro* en *-tro*: *culantro* [1384] i mosàr. *qulanthro* o *quliantrálo* (c. 1108 en el gloss. sevillà d'Àsin, i en Abenbeklariš). Tampoc entre nosaltres la forma etimològica en co- no s'extingí del tot, segons ens ensenyen tres receptes rosselloneses: «recipe *colliandri* preparat, 2 onses», a. 1398, «comí picat, *colliandri*», a. 1433, i «*colliandri* confit», id., *InvLC*. L'agent que causà el canvi de co- en ce- jo havia imaginat que fos la influència del greco-llatí *cerintha*, *-inthe* «mélinet, plante recherchée par les abeilles» usat per Virgili (d'altres digueren *cerinthus*), però tant o més que aquest degué actuar *celidònia* que igual que el coriandre s'usava com a medicament; cf.

la variant *celedrònia* donada per Teixidor (*Flora Farmacèutica*), que sembla indici que la influència fou recíproca; d'altra banda *celid(r)ònia* degué reaccionar ajudant a canviar *celiandre* en el femení *celiàndria* (dels nostres lèxics moderns a partir de Belv.).

DERIV.: *Celiandrát*, veg. supra cita d'Eiximenis: també JRoig (*Spill*, 8099, i com. de Chabàs) i en OPou enumerat entre les «*escudelles espesses*», darrer *amellat* i *avellanat*, «*saliandrát*: coryandraceum» abans de la «ginestada o farina de arròs» (192).

CPT.: +*Celicrossi*, varietat de cogombre ben coneguda a la Plana i al Maestrat (Colon, *BSCC* XXXIV, 303), deu relacionar-se amb *celiandre*, i essent una espècie de cogombre o *alficòs*, hi ha motiu per sospitar que es degui a una suma o contaminació de *celi(andre)* amb un (*alficossi* o *alficroci forma llatinitzant d'*alficòs* (cf. *croci* 'safrà', ben conegut en receptoris, dos del S. xv en *AlcM*, que també s'hi complicaria): tinguem present que tant el celiandre com totes aquestes i altres cucurbitàcies (com la coloquintida) s'usaven molt, barrejats en els mateixos lletovarís i remeis, que se citen supra, i en *AlcM*, d'Albert el Gran, Cautià, Eiximenis, Turmeda, Jaume Roig, etc., de manera que sovint els herbolaris i saberuts vulgars hi feien contaminacions o confusions, com la que tenim ací mateix en el cas de la *e* de *celiandre* (cf. *ceterac* 'scholopendrium' altra herba medicinal > *celérac*, Lab. 1839).

1 'Goig' nom d'una flor semblant a la balsamina. Vers i joc de mots comentat ja per Jeanroy, *ARom.* XXXIII, 20.

CELIBAT, 'estat de la persona soltera', pres del ll. *caelibatus*, -us, id., derivat de *caelebs*, -ibis, 'solter'. □ 1.ª doc.: 1695, Lacav.

DERIV.: *Celibatari*.

Cèlic, V. *cel*

CELIDÒNIA, ll. *chelidonia*, pres del gr. *χελιδό- νιον* id., pròpiament 'semblant a l'oreneta' (*χελιδών, -όνοσ*), pel color blau fosc d'algunes varietats, semblant al d'aquest ocell. □ 1.ª doc.: S. XIV.

Celístia, *celistre*, V. *cel*

CEL-LA, pres del ll. *cèlla* 'cambra petita', 'santuari', 'graner, magatzem'. □ 1.ª doc.: S. XIII.

La toponímia prova que havia existit en terra catalana una prolongació popular d'aquest mot llatí (amb fonètica hereditària), *cella*, pron. amb *l*. Però ja en el S. XIII se li havia superposat la pronúncia cultista *cella* amb *l* doble, fet ben comprensible en un terme que aviat esdevingué característic i patrimonial de la vida monàstica i ermitana: així ja en les *VidesR*, en la de la penitent Santa Teodora, que després de concebre i posar al món un fill fou readmesa finalment en el monestir, on «ela pres l'enfant, e enclausí-lo ab si en la sua *cella*» (136v2, n. 128): en tots dos mss. el so de *l* és sempre escrit com *l* senzilla, però ací gra-